

KANCELARIA
SENATU

BIURO ANALIZ,
DOKUMENTACJI
I KORESPONDENCJI

Analiza skutków
społeczno-ekonomicznych
wygaszania ferm
zwierząt futerkowych
z ujęciem systemu
rekompensat
(do druku senackiego 209)

Opinie
i ekspertyzy
OE-310

WARSZAWA 2020

Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji zamawia opinie, analizy i ekspertyzy sporządzone przez specjalistów reprezentujących różne punkty widzenia. Wyrażone w materiale opinie odzwierciedlają jedynie poglądy autorów. Korzystanie z opinii i ekspertyz zawartych w tym zbiorze bez zezwolenia Kancelarii Senatu dopuszczalne wyłącznie w ramach dozwolonego użytku w rozumieniu ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 2017 r. poz. 880 ze zm.) i z zachowaniem wymogów tam przewidzianych. W pozostałym zakresie korzystanie z opinii i ekspertyz wymaga każdorazowego zezwolenia Kancelarii Senatu.

© Copyright by Kancelaria Senatu, Warszawa 2020

Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji
Dyrektor – Agata Karwowska-Sokolowska
tel. 22 694 94 32, fax 22 694 94 28,
e-mail: Agata.Karwowska-Sokolowska@senat.gov.pl

Wicedyrektor – Danuta Antoszkiewicz
tel. 22 694 93 21,
e-mail: Danuta.Antoszkiewicz@senat.gov.pl

Dział Analiz i Opracowań Tematycznych
tel. 22 694 92 04, fax 22 694 94 28
Redaktor prowadzący – Joanna Woźniczko

Opracowanie graficzno-techniczne
Centrum Informacyjne Senatu
Dział Wydawniczy

Kancelaria Senatu
październik 2020

Analiza skutków społeczno-ekonomicznych wygaszania ferm zwierząt futerkowych z ujęciem systemu rekompensat oraz z uwzględnieniem sytuacji w wybranych krajach europejskich np.: Francja, Holandia, Niemcy, Czechy

1. Wprowadzenie

Hodowla zwierząt futerkowych jest gałęzią produkcji zwierzęcej, opartą o szereg ustaw i rozporządzeń, podobnie jak hodowla drobiu, bydła, trzody chlewnej; lisy, norki, jenoty i tchórze są zwierzętami gospodarskimi odgrywającymi ważną rolę w łańcuchu rolniczym. Głównym celem wspomnianej hodowli jest produkcja naturalnych skór (futer), przy wykorzystaniu ubocznych produktów pochodzenia zwierzęcego (uppz). Jest to najprostsza forma utylizacji ubocznych produktów, zwłaszcza że mączki pochodzenia zwierzęcego nie mogą być stosowane w żywieniu innych zwierząt gospodarskich.

Produkowany przez zwierzęta nawóz z powodzeniem jest zagospodarowywany rolniczo do upraw zbóż, rzepaku i innych. W przemyśle kosmetycznym wykorzystywany jest również olej norczy.

Tak więc hodowla zwierząt futerkowych w łańcuchu rolniczym jest ważnym ogniwem i świadczy o powiązaniu różnych gałęzi produkcji rolniczej.

2. Struktura ferm i ich funkcjonowanie

W Polsce jest zaledwie kilka dużych ferm. Przeważają farmy średniej wielkości, rodzinne oraz małe – do 3.000 szt. stada podstawowego. Farmy duże (powyżej 20 tys. samic) i średnie są samowystarczalne jeśli chodzi o produkcję karmy dla zwierząt i obróbkę skór. Farmy mniejsze zazwyczaj kupują karmę w wyspecjalizowanych kuchniach paszowych, a obróbkę skór powierzają profesjonalnie przygotowanym zakładom (skórowanie).

Hodowla zwierząt futerkowych mięsożernych jest bardzo kapitałochłonna. Fermy powstawały praktycznie od „zera”, a cała infrastruktura wymagała ogromnych nakładów finansowych. Wiaty z klatkami, chłodnie, linie szybkiego mrożenia, kuchnie paszowe, karmiarki, pomieszczenia i maszyny do obróbki skór na dużych i średnich fermach wymagały milionowych nakładów pieniężnych. Fermy te dysponują również środkami transportu dla zaopatrzenia hodowli w uppz i inne środki do produkcji.

Dla sprostania wymaganiom hodowli ciągle inwestowano w dodatkowe wyposażenie klatek, ale też nowsze maszyny i urządzenia. Warto przypomnieć, że jeszcze 3 lata temu fermy lisów i norek poniosły koszt drugiego ogrodzenia ferm i zastosowania obowiązkowo izolacji podłoża pod klatkami dla zwierząt, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 10 września 2015 r.¹

Wola i determinacja hodowców, aby sprostać wysokim standardom hodowli jest duża. Fermy poddały się europejskiej weryfikacji i na dzień dzisiejszy można uznać, że 100% działających ferm norek taki certyfikat, świadczący o zachowaniu dobrostanu zwierząt, uzyskało. Fermy, które nie uzyskały certyfikatu, zawiesiły działalność lub po prostu zostały zlikwidowane.

W przypadku hodowli szynszyli, koszty utrzymania tych zwierząt są znacząco niższe. Do hodowli szynszyli adaptowano pomieszczenia już istniejące, a sama hodowla nie wymaga kosztownej infrastruktury, urządzeń i maszyn, jak w przypadku hodowli zwierząt futerkowych mięsożernych.

3. Potencjał produkcyjny i wielkość produkcji skór

Od kilku lat (3-4 lata) sytuacja na rynku skór jest dość trudna. Należy przypomnieć, że jeszcze 4 lata temu produkcja skór norczych w kraju przekraczała 10 milionów sztuk. W tym czasie światowa produkcja przekraczała 80 milionów skór norczych. Zmieniające się tendencje mody, duża nadprodukcja skór spowodowały spadek zainteresowania odbiorców tym surowcem. W bieżącym roku panująca pandemia spowodowała niższą procentowo sprzedaż skór, przy równoczesnym spadku cen w domach aukcyjnych. Światową produkcję skór norczych domy aukcyjne szacują na ok. 28-32 mln sztuk.

W Polsce produkcja skór futerkowych (w sztukach) w bieżącym roku jest o połowę niższa niż 4 lata temu.:

- skóry norcze – ok. 5,5 mln
- skóry lisie i z jenota – ok. 95 tys.
- skóry szynszyli – ok. 40 tys.

1 <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150001516>

Dalsza sytuacja na rynku skór jest trudna do przewidzenia. W dużej mierze zależy ona od wygaśnięcia pandemii. Domy aukcyjne przewidują, że trudna sytuacja dla branży futerkowej potrwa od roku do dwóch lat.

4. Zagospodarowanie ubocznych produktów pochodzenia zwierzęcego

Jeszcze 3-4 lata temu farmy nerek i lisów pochłaniały 750 tys. ton ubocznych produktów pochodzących z przetwórstwa mięsnego i rybnego. Źródłem pozyskania surowców do sporządzania karmy dla lisów i nerek są przede wszystkim ubojnie drobiu, bydła i trzody chlewnej, ale także przetwórnice i sortownie ryb, mleczarnie, hurtownie spożywcze, wylęgarnie itp. Analizując żywienie nerek i lisów trudno wymienić wszystkie surowce, które mogą być wykorzystane i są stosowane w żywieniu tych zwierząt. Dla przykładu podam, że są to wnętrzności zwierząt gospodarskich, ryb, ale także przeterminowana żywność, tak zwane zwroty: twaróg, ser żółty, wędliny, jaja pierwszego światlenia, suchy chleb, żywność zabrudzona itp. Możliwość zagospodarowania zwłaszcza produktów spożywczych przez farmy, wyraźnie wpłynęła na jakość i bezpieczeństwo żywności dla społeczeństwa. Zapomnieliśmy już o kurczakach „drugiego i trzeciego życia”, czy „odświeżanych” wędlinach.

Obecnie farmy nerek i lisów w najprostszy sposób zagospodarowują około 400 – 420 tys. ton surowców ubocznych z przetwórstwa rybnego i mięsnego, płacąc przedsiębiorstwom- ubojniom za ten surowiec. W zależności od regionu i ilości uppz ceny są zróżnicowane. Średnia cena surowców odpadowych drobiarskich to około 45 gr/kg, surowców rybnych 80 gr/kg. Za surowce mrożone trzeba zapłacić odpowiednio 75 gr/kg i 1,5 zł/kg. Mimo że w ostatnich latach produkcja skór futerkowych wyhamowała, już w sierpniu bieżącego roku były trudności w pozyskaniu surowców drobiarskich, spowodowane zapewne pandemią i „zadyszka” całego przemysłu drobiarskiego.

Koszt utylizacji jednego kilograma surowców odpadowych przez firmy utylizacyjne jest zróżnicowany w kraju, często uzależniony od ilości tego surowca i odległości od miejsca jego pozyskania. Wynosi on średnio 60 gr/1 kg plus często koszty dojazdu. Przy likwidacji ferm zwierząt futerkowych mięsożernych należy liczyć się z faktem, że koszty utylizacji 1 kg uppz mogą nie od razu, ale w późniejszym okresie, wzrosnąć. Bilansując, można stwierdzić, że ubojnie drobiu stracą ok. 1 zł na utylizacji 1 kg uppz (0,4 zł od hodowcy + 0,6 zł dla firmy utylizacyjnej), w stosunku do obecnego stanu. Dla przetwórstwa rybnego straty z tytułu utylizacji

surowców odpadowych oczywiście będą znacznie wyższe. Odbije się to na pewno na cenach mięsa drobiowego i nie tylko. Przymuszczałnie cena 1 kg kurczaka może podskoczyć o 1 zł (tj. ok.15%).

Nasuwa się również ważne pytanie czy firmy utylizacyjne będą w stanie pod względem logistycznym i pod względem możliwości przetworowych zagospodarować wszystkie surowce odpadowe.

5. Zatrudnienie na fermach zwierząt futerkowych i w przedsiębiorstwach bezpośrednio związanych z branżą

W kraju obecnie zarejestrowanych jest 600 ferm nerek i lisów i około 230 ferm szynszyli. Liczba ferm w ostatnich latach znacząco spadła (Polsce produkcja skór futerkowych w bieżącym roku jest o połowę niższa niż 4 lata temu), zwłaszcza ferm małych, niedoinwestowanych, niespełniających warunków certyfikacji. Zatrudnienie na fermach i zakładach związanych z hodowlą można jedynie oszacować na podstawie danych z ubiegłych lat i norm zatrudnienia. Zatrudnienie na fermach i w całej branży związanej z hodowlą zwierząt futerkowych szacuje się na poziomie 20-25 tys., a nawet 30 tys. pracowników. Uwzględniono tu zarówno pracowników fermowych (ok. 8 tys.), ale także pracowników logistyki i różnych firm powiązanych z branżą. Błędne jest wnioskowanie o zatrudnieniu na podstawie składek ZUS z działów specjalnych. Odprowadzane są także składki do ZUS spoza działów specjalnych, a także do KRUS.

6. Wygaszanie hodowli

Jak już wspomniałem hodowla zwierząt futerkowych jest kapitałochłonna. Aby zająć się tą hodowlą wymagane jest zgromadzenie dużego kapitału (oszczędności, kredyty). Można śmiało powiedzieć, że cała hodowla jest kredytowana, tym bardziej, że jeszcze do ubiegłego roku hodowcy korzystali z zaliczek z domów aukcyjnych na młode zwierzęta i skóry. W okresie popytu i koniunktury na skóry futerkowe pozwoliło to fermą na prowadzenie bieżącej działalności, zakup lepszego sprzętu, zwierząt itp. Od kilku lat przy spadku cen na skóry futerkowe, niskich zaliczkach i słabej sprzedaży skór w niższych cenach, niespłacone zaliczki obciążają hodowlę w następnym sezonie. W związku z modernizacją hodowli, w ostatnich 2-3 latach, wiele ferm skorzystało z różnych programów unijnych, z dopłat, a także kredytów zaciąganych w polskich bankach.

W poniższej tabeli przedstawiono sytuację w hodowli lisów, nerek i szynszyli w innych krajach europejskich.

Przegląd rozwiązań zakazujących hodowli zwierząt futerkowych w krajach (regionach) europejskich, warunki zamykania ferm i związane z tym sprawy sądowe przeciwko państw

Kraj/region	Przyjęcie zakazu (rok)	Wejście w życie zakazu (rok)	Sytuacja w chwili wejścia zakazu w życie	Odszkodowania	Sprawy sądowe	Wyniki spraw sądowych
Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej	2000	2003	13 ferm, 65 tys. skór	Tak, ale hodowcy żądali znacznie wyższych rekompensat, uwzględniających sprzęt.	Tak, z powodu niewystarczających rekompensat.	Wygrana, państwo zapłaciło wyższe rekompensaty.
Austria	2004	2004	0 ferm	–	nie	–
-landy	1998	1999	1 hodowca, 4,5 tys. zwierząt, łącznie ze zwierzętami hodowlanymi	Tak, 4,7 mln szylingów austriackich (dla fermy z 4,5 tys. zwierząt)	nie	–
Chorwacja	2007	2017	małe fermy szynszyli	nie	nie	–
Bośnia i Hercegowina	2009	2028	małe fermy szynszyli	nie	nie	–
Serbia	2009	2019	małe fermy szynszyli	nie	nie	–

Kraj/region	Przyjęcie zakazu (rok)	Wejście w życie zakazu (rok)	Sytuacja w chwili wejścia zakazu w życie	Odszkodowania	Sprawy sądowe	Wyniki spraw sądowych
Holandia	2012	2024	170 ferm, 5 mln skór	nie (wg postulatów kwota satysfakcjonującej rekompensaty została oszacowana w sumie na ok. 9 mln euro, które musiałyby wypłacić państwo)	tak – brak rekompensat	Przegrana. Według sądu długi okres przejściowy może być uważany za wystarczającą rekompensatę; dodatkowo hodowcy powinni być przygotowani na zakaz w związku z długą debatą publiczną.
Słowenia	2013	2015	1 ferma szynszyli, mała produkcja	nie	nie	–
Republika Macedonii Północnej	2014	2014	0 ferm	–	nie	–
Walonia (Belgia)	2015	2015	0 ferm, jedna planowana	–	Tak – zakaz jako ustawa sprzeczna z ustawodawstwem Unii Europejskiej	Przegrana
Bruksela (Belgia)	2016	2016	0 ferm	–	nie	–

Kraj/region	Przyjęcie zakazu (rok)	Wejście w życie zakazu (rok)	Sytuacja w chwili wejścia zakazu w życie	Odszkodowania	Sprawy sądowe	Wyniki spraw sądowych
Republika Czeska	2017	2019	9 ferm, 20 tys. skór	Nie (faktycznie), obecnie trwają prace nad przepisami w tym zakresie. Dąży się do przeprowadzenia właściwych konsultacji. Po ogłoszeniu w Parlamencie ustanowiono rekompensatę w kwocie 112 euro na każde zwierzę hodowlane. Nie jest to jednak ostateczne uzgodnienie.	Sprawa w przygotowaniu.	Sprawa nie została jeszcze wniesiona do sądu – co doprowadziło do wprowadzenia poprawek w przepisach przez ustawodawców. Jeśli przyjęte rekompensaty będą uznane za niewystarczające, hodowcy są gotowi wstąpić na drogę sądową (Sąd Konstytucyjny) z żądaniem 258 euro na każde hodowane zwierzę plus odszkodowanie za utratę dochodu i poniesione straty moralne.
Luksemburg	2018	2018	0 ferm	–	nie	–
Flandria (Belgia)	2019	2023	17 ferm, około 100 tys. skór	Tak. Zasady przejścia mia- nia oraz utrata dochodu - podważona przez Komisję Europejską jako pomoc kraju. Pierwotnie ok. 90 euro za skórę, po ostatnim raporcie Uniwersytetu w Wageningen zmniejszono odszkodowanie do 51 euro za skórę. Nie sfinalizowano.	Prawdopodobne - jeśli rekompensaty będą zbyt niskie.	

Kraj/region	Przyjęcie zakazu (rok)	Wejście w życie zakazu (rok)	Sytuacja w chwili wejścia zakazu w życie	Odszkodowania	Sprawy sądowe	Wyniki spraw sądowych
Norwegia	2019	2025 (luty)	460 tys. norek, 80 tys. lisów	Tak – jeszcze nie sfinalizowano. Pierwotnie budżet rekompensat oszacowano na 54 mln euro, jednak został odrzucony jako niewystarczający. Obecny budżet odszkodowawczy wynosi 140 mln euro. Ostateczna decyzja powinna zapaść w grudniu 2020.		
Słowacja	2019 (obowiązywać będzie od 2021)	2025	1 ferma, 5 tys. skór, bez Welfur ²	nie	nie	–

Źródło: opracowanie własne

² Certyfikat dobrostanu zwierząt: <http://welfur.pl/>

Analizując tabelę należy stwierdzić, że w krajach gdzie ferm jest mało i hodowla słabo rozwinięta, okres wygaszania ferm jest bardzo krótki i poza Czechami nie rozważano w tych krajach odszkodowań dla hodowców nerek jak i szynszyli. W Holandii i Norwegii okres wygaszania ferm jest znacznie dłuższy niż planowany w naszym kraju. W Czechach i Norwegii hodowcy mogą liczyć na odszkodowania, chociaż ta kwestia nie jest do końca rozstrzygnięta. W Holandii hodowcy obecnie likwidują fermy nerek w związku ze stwierdzonym Covid-19 u zwierząt i w ramach rekompensaty za utylizację zwierząt już otrzymują odszkodowania. Należy również przytoczyć, że w naszym kraju hodowla nerek jest stosunkowo młodą gałęzią hodowli w porównaniu do Holandii i Norwegii. Polscy hodowcy chcąc dorównać standardom i jakości hodowli w Holandii i Norwegii, przez wiele lat musieli inwestować duże pieniądze w swoje fermy. Warto też zaznaczyć, że obecnie w naszym kraju jest 4 -5 razy więcej ferm niż w w.w. krajach. Polska jako drugi w Europie producent skór norczych ma znaczący udział w eksporcie (1,6 mld zł).

7. Podsumowanie

Biorąc pod uwagę wiele aspektów i specyfikę hodowli zwierząt futerkowych, rozbudowanej w naszym kraju branży, trudno się zgodzić z proponowanym zamknięciem ferm praktycznie z dnia na dzień. Zadłużenie ferm, specjalistyczna infrastruktura i możliwość przebranżowienia się ferm na inną produkcję wymaga minimum 10-12 lat *vacatio legis*. Specjalistyczne maszyny i urządzenia fermowe, klatki i duża część infrastruktury praktycznie nie nadają się do dalszego zagospodarowania ze względu na specyfikę tej hodowli. W tym przypadku hodowcy poniosą ogromne straty przy złomowaniu maszyn i urządzeń wartych często kilkaset tysięcy złotych. Hodowcy poniosą też ogromne koszty za rekultywację terenów fermowych. Pomoc państwa w formie odszkodowań jest nieodzowna w celu ochrony bytu rodzin właścicieli ferm i pracowników.

Można postawić tezę, że hodowla zwierząt futerkowych jest schyłkowa. Pragnę wspomnieć, że pod koniec lat 70-tych ubiegłego wieku nasz kraj był drugim producentem i eksporterem skór nutriowych na świecie. W połowie lat 90-tych ubiegłego wieku hodowla nutrii w naszym kraju była praktycznie marginalna, co było spowodowane niskimi cenami na niemodne już skóry nutriowe.

Moim zdaniem optymalnym rozwiązaniem byłoby samowygaszanie ferm, a w przypadku ferm kończących w krótkim okresie swoją działalność – wypłacenie im stosownych odszkodowań. Takie działanie

pozwoliłoby, na w miarę płynny proces wygaszenia hodowli, ale również na przygotowanie różnych programów dotyczących utylizacji ubocznych surowców, możliwości przestawienia ferm na inną działalność itp.

Źródła:

1. Domy aukcyjne KF, SF (<https://www.sagafurs.com>)
2. GUS, <https://stat.gov.pl/>
3. Instytut Gospodarczy Instigos, <https://instigos.org/>
4. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo>
5. FurEurope, <http://pzhzf.net.pl/fur-europe>